

De hát a hiányok tetszés szerint szaporíthatók lennének, hisz újabb vastos köteteket tölthetnénk a teljes anyag (a bibliográfia 1764 tételének csaknem háromnegyede a szekunder-irodalom). Engedjessék meg még egy észrevétel a két változat kapcsán. A német nyelvű kötet ötven lap terjedelmű alapos bevezető tanulmánya helyett a magyar kiadás mindössze egy 15 lapos vázlatos előszót közöl, sajnálatos helytakarékosági okokból. Kétségtelen viszont, hogy az időrendi táblázat jóval bővebb, részletesebben dokumentált a magyar kiadásban, és ez örvendetes tény.

A publikált dokumentumok kapcsán jócskán akad még tennivalója a filológiai kutatásnak, sok részletkérdés vár még tisztázásra (pl. Thomas Mann és Lukács György első találkozásának körülményei és időpontja. József Attila versének első fordítója, énekelt-e Basilides Mária 1936-ban), és bizonyára akad még lappangó dokumentum is. A szerkesztők hatalmas és hozzáértő munkáját dicsérei, hogy az összkép így is teljes, Thomas Mann és Magyarország kapcsolatának minden fontosabb összetevője és részlete hitelesen rajzolódik elénk. Örömmel nem csökkenti a néhány nyomdai tördelési és elírási hiba (161., 242., 331., 367., 1), de jelentősen csökkenti a hevenyészetten összeállított, hiányos névmutató. Néhány név mellett nincs szám (Hermann Bang, Adolf Bartels), néhány név, bár szerepel a mutatóban, kötetbeli előfordulásának csak egy részére utal (S. Fischer többször előfordul Bródy Sándor cikkében is, ám a névmutató ezekre a lapokra – 31–33 – nem utal). Mann az egyik interjúban beszél gyermekei-

ről, Erikáról, Golórol és Klausról (75. l.) ám erről a névmutató nem látszik tudni. Tisztázatlan, és számunkra érthetetlen a névmutató annotálásának elve. Néhol a szöveg közül megjegyzéseket, ezeket a névmutató is átveszi (159. l.), többnyire azonban csak a névmutatóban magyaráznak meg neveket. Ez viszont többnyire felesleges. Miért kell megmagyarázni Adorno, Döblin, Leonhard Frank, Erich Kästner vagy Hans Sachs nevét, és miért nem Paul Ernstét, Huizingáét, Keyserlingét vagy Spenglerét, nem értjük. Miért szükséges magyarázat Arnold Zweighez és miért nem Stefan Zweighez? Vagy a másik végleten megmagyarázzák, ki volt Goebbels, de Göringet már nem. És ha a német nevek bőséges magyarázatánál el tudjuk fogadni azt a sejtett érvet, hogy a kötet a magyar átlagolvasónak készült, a magyar nevek esetében ez már nem helytálló, sőt a zavaró következetlenség itt is tapasztalható. (Halász Gábor, Ignóus Pál, Lengyel Menyhért, Márai Sándor, Zsolt Béla, illetve Bethlen István, Hóman Bálint neve magyarázatot kap, de Eckhardt Sándor, Fejtő Ferenc, Fenyő Miksa, Mannheim Károly, illetve Jankovich Béla neve nem.) A dokumentumokban személyesen is szereplő neveknel (Kerényi Károly, Halasi Fischer Ödön) a magyarázat feleslegesnek látszik. Az élő szereplőket láthatóan nem magyarázza a névmutató, de akkor miért áll annotáció Gál István, Méliusz József vagy Cs. Szabó László neve mellett? Ez a rendkívül alapos filológiai kutatásokon alapuló, irodalomtörténeti szennációkban sem szűkölködő könyv megérdemelné egy jobb névmutatót.

*Lichtmann Tamás*

Esopus fabulái Pesti Gábor szerint. A kötetet válogatta, szerkesztette, magyarázó és szójegyzetekkel ellátta, az utószót készítette Ács Pál. Bp. 1980. Magvető K. 292 l. (Magyar Hírmondó)

Pesti Gábor is régi irodalmunk azon alakjai közé tartozik, akikről sokszor beszélünk, s úgy tűnik, hogy irodalomtörténeti helyüket és szerepüket már eléggé pontosan meghatároztuk. Szerzőnk három művét ismerjük, az esopusi fabulák fordítását (1536), a négy evangélium fordítását (1538), és a Murelius-féle szótár magyar nyelvű kiegészítését (1538). Munkáiból kitűnő fordítási programja, s az előszavaiban is kifejtett erasmusi elvek egyaránt a magyar erasmisták második nemzedékének tagjai (Komjáti Benedek, Pesti Gábor, Sylvester János) közé sorolják. Irodalomtörté-

nészeink mindehhez még azt fűzik hozzá, hogy noha nem olyan filológiai ambícióval és tudással fordított, mint Sylvester, de magyarsága szebb, érzékletesebb, könnyedebben folyó, mint két társáé. Kiemelik még azt is, hogy Pesti Gábor az első, aki magyar nyelvű szépirodalmi könyvet először nyomtat ki. Ugyanakkor, ha a Pestiről szóló szakirodalomban keressük, meglepve tapasztaljuk, hogy meglehetősen szűkös. Pedig Ács Pál kötetzáró tanulmánya megmutatja, hogy érdemes Pestivel külön is foglalkozni, s legalább egy ilyen szintű összefoglaló tanulmány megírása már nagyon is időszerű volt.

Pesti életéről ha keveset tudunk is, nem tartozik a rejtélyes sorsú íróegéniségek közé. Ács Pál az eddigi eredményeket és a származásról szóló vitákat összegezve, felhasználva Kubinyi

András 1968-as családtörténeti kutatásait is, amelyek eddig még nem szerepeltek az irodalomtörténeti Pesti-életrajzokban, megnyugtatóan foglalja össze a Pesti származásáról tudottakat és életének állomásait.

A tanulmány legjobb része feltétlenül az, amely a horatiusi *utile* és *dulce* kérdésével és Erasmus irodalomelméletével foglalkozik. A szakirodalom Pesti fabuláit eddig egyértelműen a szépirodalmi, gyönyörködtető (Nemeskürty szerint a szórakoztató) irodalomhoz sorolta. Heltai fabuláival egyetemben, bár kiemelte Heltai meséinek fordulatossabb, magyarosabb nyelvét és a történetekbe való írói beavatkozást. Ez a kérdés, a szórakoztató és a didaktikus irodalom kapcsolata és szétválasztása napjainkban egyre többször kerül elő a régi magyar irodalomtörténet berkeiben. Ács Pál nagyon higgadtan és meggyőzően mutatja ki, hogy Pesti, Erasmus szellemének megfelelően, meséivel nem szórakoztatni akart, hanem igenis tanítani, a parabolák használatának régi elve alapján, Livius, Gellius, Horatius, Erasmus és a Biblia gyakorlatának megfelelően, tehát könyvének elsődleges célja az *utile*, mégpedig a *dulciter utile*. Ennek a célnak tökéletesen megfelel fordítói elmélete és gyakorlata is, amelyet szintén bőségesen tárgyal a tanulmány.

A kiadás a kutatók számára nem pótolja az eredeti példányok ismeretét (célja sem ez), de átírási gyakorlata mai nyelvtörténeti ismereteink szerint helyes, s külön dicsérendő, hogy az utószóban Ács Pál maga figyelmeztet átírásának lehetséges buktatóira. Szójegyzete alapos, gondos, használható munka. Meggondolandó ugyan, hogy a csak egyszer előforduló régies vagy kiveszett szavak magyarázatát itt nem közli, csak az egyes fabulákhoz fűzött magyarázataiban – nem biztos ugyanis, hogy az olvasó a magyarázatokat is feltétlenül megnézi a mesék olvasásakor. A magyarázatok filológiai alapossága példamutató.

A kiadás maga nagy hiányt pótol: Pesti fabuláinak eredeti kiadásából csak három példány ismert, Toldy 1858-as, korában példamutató kiadása nehezen hozzáférhető, Varjas 1950-es faksimile kiadása pedig szinte hozzáférhetetlen. De mindezekről eltekintve, egy nagy példányszámú, népszerű kiadásra már megértek Pesti Gábor fabulái, s méltán kaptak helyet az egyre örvendetesebben szaporodó régi magyar kiadványok között.

Uray Piroska

A sárospataki Rákóczi Gimnázium jubileumi évkönyve. Sárospatak, 1981. 328 l.

A Rákóczi család piros–kék színeibe öltöztetett emlékkönyv (a borítólapot *Nagy Dezső* festőművész, a gimnázium volt tanára tervezte) kitűnően tanúskodik arról, hogy az 1531-ben alapított ősi scholának a magyar irodalom mindig sokat köszönhetett, s köszönhet ma is. Műemlékfalai között nevelkedett vagy nevelt számos *írónk* (Barczafalvi Szabó Dávid, Kazinczy Gábor, Komáromi János, Mórincz Zsigmond, Lőrinczy György, Harsányi Zsolt, Fekete Gyula, Kurucz Gyula), *költőnk* (Bessenyei György, Kazinczy Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály, Pap Endre, Kézy Mózes, Édes Gergely, Szemere Pál, Szemere Miklós, Tompa Mihály, Erdélyi János, Fejes István, Nógrády Papp Gyula, Pósa Lajos, Szabó Endre, Terhes Sámuel, Zempléni Árpád), *bibliafordítónk* (Komáromi Csipkés György), *műfordítónk* (Vályi Nagy Ferenc, Képes Géza, Mészöly Dezső), *irodalomtörténészünk* (Király István), s az irodalom és folklór interpretálói közül *színészünk és népdalénekesünk* (Pécsi Sándor, Béres Ferenc).

Az évkönyv csaknem minden fejezete tartalmaz több-kevesebb adatot az iskola irodalmi múltjáról, tevékenységéről. *Dobay Béla*, a gimnázium magyar–történelem szakos tanára, maga is pataki diák, írta *A 450 éves sárospataki iskola története* c. fejezetet, amely szerzője érdeklődésénél fogva is bővelkedik irodalmi vonatkozású adalékokban. Sztárai Mihály énekszerző, az első ismert magyar nyelvű drámaíró segített 1531-ben Perényi Péternek az iskola megalapításában. 1650-től 1654-ig az iskola vendége volt Comenius, aki pedagógiai tevékenységén túlmenően itt írta a nyolc iskoladrámát tartalmazó *Schola ludus*. Az iskola „odüsszeiáját” ismertette a tanulmány két műre is céloz, amely megénekelte a Rákóczi szabadságharcot: Novák Sándor kuruc-dalára és Fekete Gábor elbeszélésére.

A XIX. sz. elején a tanulók a Martinovics-perben elítélt nagy pataki diák, Kazinczy Ferenc börtönemlékeinek hatására tömörültek. Közöttük volt Barczafalvi Szabó Dávid, Kézy Mózes, Majoros András, Sipos Pál és Vályi Nagy Ferenc.

A pataki kollégium az önkényuralom és kiegyezés korában *szellemi műhelyként* is szolgált. 1853-ban nyomtatták ki a *Népiszkola*